

SUNA'NIN KIZLARI

Çocuk Algısı Çerçeve Notu

Yazar

Dr. A. Zeynep Kılıç

Katkıda Bulunanlar

Dr. Aysel Madra

Betül Demirses

Efsun Sertoğlu

Melda Hikmet Akbaş

Selen Doğan

Selen Yüksel

Yayına hazırlayanlar

Dr. Aysel Madra

Ceylan Tokcan

Grafik Tasarım

Gigler Creative

Grafik Uygulama

Alper Dabak

Eylül, 2024

Teşekkürler

3 Nisan ve 18 Nisan 2023 tarihlerinde çevrimiçi olarak gerçekleştirdiğimiz fikir arama toplantılarına katılan topluluk katılımcıları ve uzmanlara, Pazarcık ile Güzelburç'ta görüşlerini bizlerle paylaşan çocuklara teşekkür ederiz.

İçindekiler

Suna'nın Kızları Hakkında	2
Çocuk Algısı Neden Önemli?.....	5
Çocuk Algısı Değişim Odakları Ne Olmalı?	8
<i>Çocukluk geçici değil, etkileri kalıcı olan bir süreçtir.</i>	
<i>Çocukluk gelecek değil, bugündür.</i>	
<i>Çocukluk, olduğu haliyle değerlidir.</i>	
<i>Çocuğun kendine ait bir kimliği ve bedeni var.</i>	
<i>Her çocuğun onuru var.</i>	
Çocuklar Yetişkinlerin Çocuk Algısıyla İlgili Ne Düşünüyor?	17

Suna'nın Kızları Hakkında

Çocukların gelişim ihtiyaçlarını karşılayan öğrenim olanaklarına erişmelerine ve bu süreci en çok kazanımla tamamlamalarına katkıda bulunmayı amaçlayan Suna'nın Kızları, desteklediği yapıların ve programların dezavantajlı koşullarda büyüyen kız çocukların ihtiyaçlarını gözetilecek şekilde oluşturulmasını ve ortaya çıkan çalışmaların hem kız hem oğlan çocuklara fayda sağlamasını hedeflemektedir.

Çocukların kendilerini ve hayallerini gerçekleştirmelerine yardımcı olacak "yapabilirliklere" sahip olmalarını destekleyecek dönüşüm öngören, bu dönüşüm için ortak hedefler doğrultusunda ortak etki yaratmak amacıyla bir araya gelmenin önemini vurgulayan Suna'nın Kızları, paydaşların bir arada çalışmasını sistematik bir metoda oturtan bir yaklaşım olarak kolektif etki stratejisini benimsedi ve 2022 yılında ilk kez sivil toplum örgütlenmelerinden ve üniversitelerden oluşan topluluklar oluşturdu.

Ekosistem teorisi çerçevesinde kız çocukları merkeze oturtarak çocukların ekosistemlerinde en yakından temas ettikleri alanlar olan okul ve mahalle odaklı çalışmalar yapan çözüm toplulukları ve bu toplulukları kız çocuk odaklı tasarım ve araştırmayla destekleyen destek toplulukları oluşturdu.

Yapabilirlik Yaklaşımı

Bireylerin iyi olma halini ve refah seviyesini yalnızca sahip olunan kaynaklar üzerinden değil, bireylerin ellerindeki kaynakları en etkin şekilde kullanmalarını destekleyecek şekilde, yani yapabilirliklerine odaklanarak değerlendiren bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım çocuklara eşit kaynaklar sunmak ya da farklı koşullardaki çocuklarda benzer başarı sonuçları hedeflemek yerine, çocukların sahip oldukları olanakları daha adil hale getirmeye vurgu yapar.

Kolektif Etki

Ortak hedefler doğrultusunda ortak etki yaratmak için bir araya gelmenin önemini vurgulayan ve paydaşların bir arada çalışmasını sistematik bir metoda oturtan bir yaklaşımdır. Kolektif etki, sistemsel dönüşüm için adalet ve eşitlik değerlerine de vurgu yaparak, bir arada öğrenmek, çalışmaları uyumlu hale getirmek ve eylemleri bütünlendirmek için oluşturulan bir yolculuk olarak da tanımlanabilir. Kolektif etki anlayışının çerçevesini şu beş koşul oluşturur: Ortak amaç, birlikte izleme, karşılıklı destekleyici faaliyetler, sürekli iletişim ve temel destek kuruluşu.

Ekosistem Yaklaşımı

Çocuk ile çocuğun sosyal çevresi arasındaki ilişkiyi birbirinden ayrı ancak birbirini etkileyen sistemler (mikro, mezo, egzo, makro) üzerinden tanımlar. Çocuğun merkezde olduğu bu modele göre, çocuğu en fazla etkileyen aile, okul, arkadaş grupları, mahalle gibi çocuğun en yakınındaki aktörlerden oluşan mikrosistemdir. Hayatı bu sistemler içerisinde ve bu sistemler aracılığıyla deneyimleyen çocuklar, sistem içindeki bireylerden, ilişkilerden etkilenir ve onları da etkiler.

Suna'nın Kızları Çözüm ve Destek Toplulukları

MAHALLE ODAKLI ÇÖZÜM TOPLULUĞU

Kız çocukların bütünsel gelişim ihtiyaçlarını karşılayan bir topluluk merkezi modeli oluşturmak

OKUL ODAKLI ÇÖZÜM TOPLULUĞU

Okullarda kız çocukların potansiyellerini gerçekleştirmelerini destekleyecek ve önlerindeki engelleri kaldıracak bir model oluşturmak

KIZ ÇOCUK ÇÖZÜM TOPLULUĞU

Kız çocukların birbirlerini destekledikleri fiziksel ve dijital mecralar oluşturmak

ARAŞTIRMA DESTEK TOPLULUĞU

Kız çocukların ihtiyaçları, karşılaştıkları engeller ve çözümlere dair bilgi üretmek ve çocukları güçlendirici araştırma yöntemleri geliştirmek

KIZ ÇOCUK ODAKLI TASARIM DESTEK TOPLULUĞU

Çocuk güvenliği ve çocuk katılımı temelinde mekânların, programların, faaliyetlerin kız çocuklar için kız çocuklarla birlikte nasıl geliştirilebileceği üzerine çalışmak

Suna'nın Kızları toplulukları çocuklar için güvenli ve destekleyici bir ekosistem oluşturulmasına katkıda bulunmak için programlama ve model geliştirme fazına geçmeden önce tasarım odaklı düşünce metodunu baz alarak "kök sebep/sorun analizi" çalışmalarını gerçekleştirdi.

Bu çalışma kapsamında okul, kız çocuk, mahalle çözüm topluluklarıyla araştırma ve kız çocuk odaklı tasarım destek topluluklarının katılımcıları, öncelikle çalışma alanlarındaki engelleri tanımladı ve bu engellerin muhtemel sebeplerini kolektif etki sistem dönüşümünün altı temel faktörü çerçevesinden analiz etti: **1. Politikalar. 2. Pratikler. 3. Kaynak akışları. 4. İlişkiler ve Bağlantılar. 5. Güç dinamikleri. 6. Zihinsel süreçler.** Sistemsel değişim gerektiren ve dönüşmesi en zor olan "güç dinamikleri" ve "zihinsel süreçlere" ait analizlerde istisnasız her toplulukta ortaya çıkan ve ortaklaşan kök sebep, "yetişkinlerin mevcut çocuk algısı" idi. Bu çalışmanın açtığı yoldan, çocuk haklarının tam anlamıyla yaşama geçebilmesi için öncelikle çocukları ve çocukluğu nasıl tanımladığımızın, nasıl algıladığımızın farkına varmamız gerektiğinin bilinciyle "toplumsal çocuk algısı" üzerine bu çerçeve notunu hazırladık.

Çocuk Algısı Neden Önemli?

Toplumsal algı, insanların içinde yaşadıkları dünyayı tanımlamak için sahip oldukları bilişsel bir beceridir. İnsanlar, yaşadıkları toplumun birikimlerinden hareketle, karşılaştıkları kişi, nesne ya da durumları tanımlar ve anlamlandırmak için sınıflandırır. Davranışlarını bu sınıflandırmaya göre belirleyip ilişkilerini bu sınıflandırmaya göre şekillendirir.

Yaşadığımız dönemde tüm toplumları ortak kesen sosyal sınıflandırma kategorilerinin başında “yaş” ve “cinsiyet” gelir. Kadınlık ve erkeklik kategorilerine benzer şekilde “yetişkinlik” ve “çocukluk” kategorileri de toplumları, sınırları net olarak çizildiği varsayılan iki büyük gruba bölen bir sınıflandırmadır.

Toplumsal algı, bulunduğumuz topluluğa uyum sağlamamızı, kendimiz için güvenli ilişkiler kurmamızı kolaylaştırır. Bu anlamda sağlıklı bir gelişim süreci için gereklidir. Bununla birlikte toplumsal algı işleyişte büyük ve aşırı genellemelere dayanır. Bu genellemeler bazen eskide kalmış, bazen gerçeklikle hiç alakası olmayan ya da sınırlı bir bilginin geniş bir alanı kapsadığı yanılgısıyla oluşan önkabullerden ve önyargılardan beslenir. Bu yüzden bireylerin ve grupların gerçek özelliklerinin ve potansiyellerinin yok sayılması, tek tipleştirilmesi, belli kalıpların içine yerleştirilmesi gibi sonuçlar yaratabilir. Toplumsal algı, aynı sınıflandırma içinde yer alan bireylerin benzerliklerine, aynı sınıflandırmalar içindeki bireylerin ise farklılıklarına odaklanarak işler. Algımız bize şunu söyler: Çocuklar ve yetişkinler iki ayrı toplumsal gruptur. Kendi içlerinde ortak, birbirlerine ise karşıttır. Bu algı, çocuk ve yetişkin arasındaki benzerlikleri ya da çocukların kendi aralarındaki farklılıkları yok saydığı gibi her bir çocuğun kendi yapabilirliği içinde görülmesini de zorlaştırır. **Ne yetişkinlik ne çocukluk tek tip ve homojen bir bütündür. Her ikisi de içinde sayısız çeşitliliği barındırır.** Üstelik çocukluk ve yetişkinlik birbirini tamamlayan ve insan yaşamında bütünlüğü oluşturan süreçlerdir. Genellemelere dayalı sosyal sınıflandırmalar bu bütünlüğü görmeyi zorlaştırır. Çocuk hakları bakımından genellenebilecek tanımlama, yetişkinlerin çocukların yaşama ve gelişmelerini destekleme sorumluluğuna sahip olmasıdır.

Eşitsizlik içeren toplumlarda genellemelerin ve sınıflandırmaların önemli bir olumsuz etkisi de ayrımcı uygulamalara dönüşme potansiyeli taşımasıdır. Toplumsal eşitsizlik, sınıflandırmanın bir tarafının gücü kullanma kaynak ve olanaklarının diğer tarafa göre daha fazla olması anlamına gelir. Yetişkinler ve çocuklar söz konusu olduğunda toplumsal eşitsizlik, yetişkinlerin baskın, karar alan grup olması ve dolayısıyla çocukları tanımlama, etiketleme ve sınırlama alanına sahip olması demektir.

Tanımlamalar, etiketler ve sınırlar yetişkinlerin çocuklardan beklentilerini de belirler. Bu beklentiler çoğunlukla ödül-ceza ikiliği içindeki yaptırımlarla yaşama geçer. Çocuklar isteyerek ya da mecburen yetişkinlerin beklentilerine uygun davrandığında genellemeler pekişir ve kalıcılaşır. Çocukların genellemelere ve beklentilere uygun olmayan davranışları ya da nitelikleri ise bu durumun

reddedilmesi, görmezden gelinmesi ya da istisna olarak değerlendirilmesi sonucunu doğurur. Hatta daha şiddetli biçimde dışlama, baskı, zorlama gibi yetişkinler tarafından gücün olumsuz biçimde kullanıldığı uygulamalara dönüşür. Örneğin yetişkinler tarafından yaramaz olarak etiketlenen bir çocuk, “yaramazlığına” göre ciddiye alınmayabilir, başka çocuklarla karşılaştırılarak yalnızlaştırılabilir, “sorun” olarak tanımlanıp şeytanlaştırılabilir. Ya da yetişkinlerin yanında görüşünü açıklayan bir çocuk “Kaç yaşındasın sen?” sorusuyla küçük görülebilir, “Büyüklerin işine karışma.” denerek azarlanabilir. Bu iki örnek de çocuğun yetişkin tarafından beklenen davranışta bulunmamasının yani yetişkinin çocuk algısının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu tür ayrımcı uygulamalar, çocukların yapabilirliklerini sınırlandırır ve gelişimlerini engeller.

Konuya çocuk hakları açısından baktığımızda, çocuk ve yetişkini ayrıştıran temel tanım, çocukların hakları olduğu, yetişkinlerin de bu hakların yaşama geçmesi, çocukların yapabilirliklerinin desteklenmesi için sorumlulukları olduğudur.

Çocuk Algısı Değişim Odakları Ne Olmalı?

Suna'nın Kızları çatısı altında yer alan topluluk paydaşları ve uzmanlarla 3 Nisan ve 18 Nisan 2023 tarihlerinde fikir geliştirme toplantıları düzenlendi. Bu toplantılar ve Suna'nın Kızları tarafından gerçekleştirilen çeşitli çalışmalara dahil olan kız çocuklarla yapılan görüşmelerden hareketle, yetişkinlerin çocuk algısında dönüşmesi gereken odakları beş başlık altında ele aldık. Sonrasında ise, gene çocuklarla yaptığımız saha görüşmelerinden yola çıkarak, yetişkinlerin çocuk algısının çocuklara nasıl yansıdığını ve bakımverenlerle ilişkilerini nasıl etkilediğini ağırlıklı olarak çocukların kendi ifadelerine yer vererek incelemeye çalıştık.

1- Çocukluk geçici değil, etkileri KALICI olan bir süreçtir!

Çocukluk insan yaşamının belli bir dönemini kapsayan ve hukuki olarak reşit olma yaşı olarak kabul edilen 18'e ulaşıldığında sona eren bir dönemdir. Bu 18 yıllık süreçte çocuklar sürekli bir gelişim içindedir. Bununla birlikte **çocukluğun yasal olarak keskin bir belirlemeyle sona ermesi hem yetişkinlerin hem çocukların zihninde, çocukluğun geçici olduğuna dair inanış/düşünce oluşturuyor.**

Kız çocuklar için çocukluğun geçici olduğu algısı cinsiyetçi yaklaşımla birleşerek yıkıcı sonuçlar yaratabiliyor. Geleneksel olarak, evlenerek evden ayrılması beklenen kız çocuklar kendi evlerinde bile ailenin daimi bir parçası olmaktan çok geçici olarak yaşayan biri olarak görülebiliyor. Bununla birlikte ev işlerinde daha fazla sorumluluk almaları, kardeş bakımını daha fazla üstlenmeleri bekleniyor. Bu beklentilerin tümü kız çocukların oyundan, sokaktan daha erken yaşta eve çekilmesi; kılığına kıyafetine, davranışlarına dikkat etmeyi daha erken öğrenmek zorunda kalması; okulu daha erken bırakması anlamına geliyor. Bu nedenle **çocukluk süresi kızlar için daha da kısa sürüyor**, daha önemsiz görülüyor.

Ancak, insanın yaşam döngüsünde çocukluk dönemi yetişkinliğe geçişle yasal olarak sona erse de çocukluğun geçici olduğu algısı DOĞRU DEĞİL, çünkü...

- Türkiye'de ortalama yaşam süresi 2023 itibarıyla 78 yıl. Çocukluk dönemi insan hayatının yaklaşık dörtte birine eşit bir zamanı kapsıyor. Yani niceliksel olarak yaşamımızın önemli bir kısmı çocuklukta geçiyor.
- Çocukluk, insan gelişiminin en hızlı dönemi; kişinin fiziksel, duygusal, cinsel, zihinsel ve sosyal gelişim süreçlerini değişim hızı yüksek biçimde deneyimlediği, kişiliğin, değerlerin, davranış biçimlerinin oluştuğu, bir anlamda "kurucu" dönem. Çocukluk döneminin bir insanın yaşamına etkisi, diğer tüm yaşam evrelerinden daha fazla.
- Çocukluk-gençlik-orta yaş ve yaşlılık olarak adlandırılan dönemler keskin geçişler içermiyor; hepsi birbirinin içine geçmiş olduğu gibi, her birey için de sahip olduğu özelliklere ve koşullara bağlı olarak farklılıklar içeriyor. Yetişkin olduğumuzda çocukluğumuzu tamamen geride bırakmış olmuyoruz. Çeşitli deneyimlerle, olumlu ya da olumsuz duyguların eşliğinde çocukluğumuzu sıklıkla ziyaret ediyoruz.
- Kız çocuklar, yetişkinlerin kendi çocukluklarına geçici bakması nedeniyle çocukluktan daha hızlı çıkma çabasına giriyor.

*Çocukluk, yetişkinlik döneminden daha hızlı ve özgün koşulları olan bir gelişim içinde olduğumuz, buna bağlı olarak da çeşitli desteklere ihtiyaç duyduğumuz uzun bir dönem. Çocukluk döneminin etkisi bir ömür boyu sürüyor. İnsanların kendi çocuklarıyla kurduğu ilişkinin temelini de çoğu zaman kendi çocukluğu oluşturuyor. Başka bir deyişle, **çocukluk geçmiyor, bireylerin yaşamında kalıcı etkilere sahip oluyor.** Çocukluğun kendi yaşamımızdaki kalıcılığını görmek, çevremizdeki çocukların çocukluğuna verdiğimiz önem ve zeni de etkiliyor.*

2- Çocukluk gelecek değil, BUGÜNDÜR!

Çocuk, yetişkinler tarafından büyük ölçüde gelecekle ilişkilendirilir. Neredeyse tüm çocuk yetiştirme ve eğitim sistemi bu anlayış üzerine inşa edilmiş durumda. "Çocuklar bizim geleceğimiz." ifadesi ya da çocuklara en sık sorulan soruların başında gelen "Büyüyünce ne olacaksınız?" sorusu bu anlayışın en sık karşılanan örneklerinden. Her iki ifade de **çocukların bugününün değerli olduğunu göz ardı ederek, yaşamının amacını "bir şey olacağı" o gelecekteki güne ulaşmak** olarak tanımlıyor.

Bu bakış açısı çocuğu bir projeye ya da bir yatırım aracı olarak görmeye yol açıyor. Yetişkinleri, çocuğun bugüne dair ihtiyaçlarının, önceliklerinin ne olduğunu görmek ve anlamaktan uzaklaştırıyor. Bunun yerine gelecekte olmasını planladığı versiyona ulaşmak için "yapılması gerekenler listesi" üzerinden hareket etmesine neden oluyor.

Kız çocuklar için yapılması gerekenler listesi hâlâ çoğu zaman gelecekte "iyi bir eş ve anne" olmak üzerine kurulu. Bu yüzden özellikle ergenlik dönemi, kız çocuklar için yetişkinler tarafından kadınlığa geçiş süreci olarak düzenleniyor. Oğlan çocukların özgürlüklerinin arttığı bu yaş döneminde **kız çocuklar gelecek kaygısıyla daha fazla baskı altında kalıyor.**

Ayrıca kız çocuklar ev/aile içindeki yetişkinler tarafından manevi bir yatırım olarak da görülebiliyor; yaşlı hane bireylerine "bakmak" kız çocuklar için bir gelecek planı olarak ortaya çıkıyor. Bu beklenti, hem ailenin kız çocuklara hem kız çocukların kendilerine eğitim ve kültürel gelişim alanlarında yatırım yapma istek ve olanaklarını etkiliyor. Kız çocukların gelecek sorumlulukları bugün gelişmelerini engelleyebiliyor.

Çocukların geleceğini bugünlerinin önüne koymak DOĞRU DEĞİL, çünkü...

- Çocuğun bugün sahip olduğu bazı ihtiyaçları gelecekteki versiyonu için gözden çıkarmak, ertelemek ya da önemsizleştirmek aslında o çocuğun gelişimini engellemek anlamına geliyor. Örneğin, evde ya da okulda bir çocuğun oyun ya da dinlenme ihtiyacını eğitim başarısını artırmak için ertelemek veya yok saymak bütünsel gelişimini sektire uğrattırıyor.
- İhtiyaçların karşılanması için yarı çok geçtir. "Şimdi biraz sıkılır ama sonra rahat eder." düşüncesi çocukların sağlıklı gelişimleri önünde bir engeldir. Örneğin kız çocukların, evlendiklerinde işlerine yarayacağı gerekçesiyle -bir yandan da iyi yetiştirildiklerinin ispatı olarak görüldüğü için- küçük yaştan itibaren ev işlerine zorlanması bir hak ihlalidir.
- **Bugün ihtiyaçları karşılanmayan çocukların kendileri için bir gelecek tasarımlarını, hayal kurmalarını, kendilerini gerçekleştirme motivasyonuna sahip olmalarını ve geleceğe umutla, istekle bakmalarını beklemek gerçekçi değildir.**

Çocuklara karşı, yetişkinin bakım, devletlerin ise hakları koruma ve sağlama sorumluluğu herhangi bir çocuğun gelecekte olacağı yetişkinlik haline yönelik değildir. Bakım verme ve hakları yaşama geçirme sorumluluğu çocukların bugün var olan ve birbirinden farklılaşan özgün ihtiyaçlarını görmeyi, anlamayı ve karşılamayı içerir. Çocuk ve yetişkin arasında bugünü merkeze alan bir ilişkilendirme, çocuğun gelişimini ve yapabilirliklerini desteklediği gibi çocuk ve yetişkin arasındaki ilişkiyi de güçlendirme potansiyeline sahiptir.

3- Çocukluk, OLDUĞU HALİYLE değerlidir!

Çocukluğun geçici olduğu anlayışı ve ancak gelecekle ilişki içinde anlamlı olması, çocukluğun bugün yetişkinler için yeterli kadar değer taşımadığı çıkarımını doğuruyor. **Sosyal sınıflandırmaya bağlı olarak yetişkin bakış açısı çocuğu "yetersiz" görebiliyor:** Çocuklar, olgun, rasyonel, ciddi değildir, sorumluluk taşımaz; akıllan ermez, hiçbir şeyden anlamaz; yanlış kararlar alıp kendilerine zarar verme potansiyeli taşır. Bu yargıların en az biri hemen her yetişkinin zihnine yerleşmiş durumdadır.

Kız çocuklar "yetersizlik" yargılarıyla daha fazla mücadele etmek, oğlan çocuklardan daha başarılı, daha güvenilir, daha akıllı başında, hep "daha" olmak için uğraşma eğilimi gösterebiliyor. Kendilerini ifade etmek ya da yetişkinler tarafından kabul görmek için, oğlan çocuklara tanınan ayrıcalık, destek ya da takdir çoğu zaman kızlardan esirgeniyor.

Çocukların öz yeterliliği gelişmiş bireyler olmalarını engelleyen, yetişkinin çocuktan, oğlan çocukların kız çocuklardan daha değerli olduğu anlayışı DOĞRU DEĞİL, çünkü...

- Çocuklar “yetersiz” değildir, gelişen kapasiteye sahiptir. Yapabilirlikleri yetişkinlerden farklı olabilir ancak bu yetersizliklerinden değil, gelişim sürecinin farklı bir aşamasında olmalarından kaynaklanır. Dolayısıyla her çocuk ihtiyaç duyduğu biçimde desteklendiği sürece kendi potansiyelini geliştirip yaşama geçirebilir. Yetersizlik tanımlaması yetişkinin beklentilerine dayanan, değerlendirme kistasını yetişkinin değerlerinden alan bir bakışa işaret eder. Başka bir ifadeyle yetersizlik, çocuğa değil yetişkinin bakış açısına aittir.
- Çocuğun gelişen kapasitesinin desteklenmesinden, öncelikle bakım veren yetişkinler, ardından öğretmen, doktor gibi gelişimine yakından katkı veren bireyler, ekosistemin giderek genişleyen halkalarıyla çocuğun yaşamında etkisi ve katkısı olan tüm yetişkinler sorumludur. Devletler de çocukların haklarının korunması ve yaşama geçirilmesi yükümlülüğünü taşıdıkları için bu süreçleri garanti altına almak zorundadır. Bu sorumluluğu taşıyanların, çocukları gelişim özelliklerinden dolayı yetersiz, beceriksiz görmesi yaşa dayalı bir ayrımcılık yarattığı gibi çocukların yapabilirliklerini sınırlandırır, özgüven kaybına, yetişkinle ilişkisinde güvensizliğe neden olabilecek sonuçlar doğurabilir.
- Çocukların genellikle kendi yaşamına dair karar almaktan ve sorumluluk taşıyabilmekten yoksun olduğu düşünülür. Oysa bu bir beceridir; yalnızca yaş almakla değil deneyimle öğrenilir. Çocukların doğru kararlar alamadıklarını düşünen yetişkinler, çocukların karar alma süreçlerini desteklemedikleri sürece hem kendilerini hem çocukları bir açmazın içine sıkıştırmış olur. Katılım, yani kendi yaşamına dair kararlara katılmak, tüm bireyler için olduğu gibi çocuklar için de bir haktır.

Çocuğun kendini ifade edebileceği güvenli ve destekleyici alanlara, sesini duyurabileceği yetişkinlere ihtiyacı vardır.

Her çocuk kendi özellikleri doğrultusunda yapabilirliklere sahiptir. Daha da önemlisi çocuğun gelişen kapasitesi, ihtiyacına uygun biçimde desteklendiğinde yapabilirliği artar. Çocuğun çevresindeki yetişkinler, kendi yarattığı yetersizlik tanımlarına takılmak yerine çocuğun nasıl bir desteğe ihtiyacı olduğuna odaklandığında ve bunu çocuğun karar alma becerilerini güçlendirerek sürdürdüğünde asıl olarak çocuğa karşı sorumluluklarını yerine getirmiş olur.

4- Çocuğun KENDİNE AİT bir kimliği ve bedeni var!

Çocuklar çoğu zaman ailenin uzantısı olarak görülür, özgün bireyler oldukları yetişkinler tarafından dikkate alınmaz. Çocuğun kendine ait bir yaşamının olduğu kabulü, bedeninin ona ait olduğu görüşüyle başlar.

Bu görüş, özellikle yetişkinler açısından zorlayıcı olabilir. Bir çocuğun bakımını üstlenmek bazen yetişkinler için kendi doğru bildiklerini çocuğa dayatmak ya da kendi ihtiyaçlarıyla çocuğun ihtiyaçlarını birbirinden ayıramamak biçiminde yaşanabilir.

Bu da çocuğun önce bedenine (ne yiyeceği, ne giyeceği gibi), sonra yaşam alanına (odasını nasıl düzenleyeceği, eşyalarını nasıl kullanacağı) müdahale etmek ve buraları kontrol altında tutmak şeklinde yaşanır. Yetişkinin çocuğun bedenini ve yaşamını kaplayan aşırı kontrolü çocuğa kendini var etmek (ihtiyaçlarını fark etmek, sınırlarını keşfetmek, yapabilirliklerini geliştirmek vb.) için alan bırakmayacak noktaya gelebilir. Elbette kontrol ya da müdahale etmemek, çocuğu kendi haline bırakmak ya da istediği her şeyi yapmasına onay vermek demek değildir. Çocuğun bedeninin, kimliğinin, yaşamının güvende olması yetişkinin sorumluluğudur. Bu sorumluluk çocukların kendi seçimlerini yapabilmeleri, riskleri görebilmeleri, kendilerini güvende tutabilmeleri için rehberlik etmek, yönlendirmeler yapmak, birlikte kurallar koymak gibi gelişimi destekleyici davranışları içerir.

Kız çocukların bedeni sadece bakım verenler değil tüm toplum tarafından daha fazla kontrol altında tutuluyor. Kız çocukların bedeni ve yaşamı bir yandan “namus” kavramına yüklenen toplumsal anlamla sınırlandırılıyor diğer yandan “güzellik” kavramı aracılığıyla düzenleniyor. Oğlan çocuklar —başka tür sınırlama ve düzenlemelere maruz kalmakla birlikte— nispeten özgür bir gelişim süreci geçirebiliyor. Bu fark kız çocukların bedenini korumasını, ihtiyaçlarını ve duygularını fark edip tanımlamasını, sınırlarını oluşturup ifade etmesini, dolayısıyla bağımsız, kendine özgü bir kimlik oluşturmalarını zorlaştırıyor.

Yetişkinlerin, çocuğun kendine ait bir kimliği, yaşamı, bedeni olduğunu kabul etmemesi çocuğu yetişkine bağımlı kılar, özerkliğini oluşturmalarını geciktirir ya da engelleyebilir çünkü...

- Yetişkinler çoğu zaman çocuğu korumak niyetiyle, bedenini ve yaşamını sürekli kontrol altında tutup bu kontrolü sürdürmek için yasaklar ve cezalar üretir. Oysa bir çocuk, bedeninin

ve yaşam alanının kontrolünü ve sorumluluğunu tamamen bir yetişkine bıraktığında bunları korumayı da öğrenemez. Çocuklara bedenini korumayı öğretmediğimizde her türlü riske ve istismara daha açık olmalarına neden olabiliriz.

- Bedeni ve yaşamı sürekli müdahale altına olan çocuk ya da yetişkin herhangi birinin gücü, kendi işini gören, sorumluluklarını taşıyan biri olmasını beklemek gerçekçi değildir. Yetişkinler bir yandan samimi olarak çocuklarının kendi ayakları üzerinde durmasını isterken bir yandan çocukları adına kararlar alır. Bu kararlara çocukları dahil etmeyi ve kendi kararlarını almalarını desteklemeyi önemsememek ya da zor geldiği için tercih etmemek yetişkinlerde sıklıkla karşılaşılan bir tavidir. Bu tavır çocuğun kendi yaşamı için sorumluluk almasını zorlaştırır veya kimi zaman imkansız hale getirir. Aynı zamanda çocuğun katılım hakkının da ihlali demektir.
- Kimliğin oluşumunda kendi ihtiyaçlarının farkına varmak ve bunları karşılama yollarını bulmak kritik önem taşır. Çocuğun gündelik yaşamına dair ihtiyaçlarının ne olduğuna yetişkin karar verdiğinde ve bu ihtiyaçları karşıladığında çocuğun kendi ihtiyaçlarını bulma ve keşfetme süreciyle bağı zayıflamış olur.

Her çocuk biriktir; ihtiyaçları ortaklaşsa bile bu ihtiyaçların karşılanma yolları çocuklara göre değişir, çeşitlenir.

İhtiyaçlarının çocuğa özgün biçimde karşılanması, çocuğun bu süreçte sorumluluk alması kimliğinin oluşumuna destek olur. Yetişkinlerin en büyük yükümlülüklerinden biri çocuklarına en küçük yaştan itibaren onun kendisinininkinden bağımsız bir bedeni, kimliği ve yaşamı olduğunu aktarmak olabilir. "Bedensel söz hakkı" çocukların bedenlerinin kendilerine ait, özel ve değerli olduğunu; bedenleriyle ilgili konularda söz söyleme ve karar alma hakkına sahip olduklarını ifade eder. Çocuğun bireyselliğini, kişisel ve bedensel sınırlarını oluşturmasını destekleyen ve bu sınırlara saygı göstermeyi içeren bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın benimsenmesi, çocuğun aile içinde, okulda ve içinde bulunduğu tüm kurumlarda ihtiyaçları önemsenen, sözüne değer verilen, yetişkinlere eşdeğerli bir birey olarak görülmesini sağlar. Böylece çocuk, kendi yaşamına sahip çıkma, potansiyelini gerçekleştirme fırsatına sahip olur. Bu, çocuğun başkalarından gelecek zararlara karşı kendini koruma potansiyelini de güçlendirir.

5- Her çocuğun ONURU var!

Çocuklar çoğunlukla yetişkinler tarafından saygı gösterilmesi gereken bir toplumsal grup olarak görülüyor. Çocukları sevmekle çocuklara saygı göstermek birbirinden farklıdır. Saygı, çocuğun gelişiminde sevgi kadar etkili ve gerekli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkıyor. Tüm insanların onurlu bir yaşam sürdürmeye hakkı vardır; çocukların da. **Çocuğun onurunu korumak ve saygı göstermek, onu "bugün olduğu haliyle, kimliği, bedeni ve tüm varlığıyla" kabul etmek anlamına gelir.** Hiçbir yetişkin her çocuğu sevmek zorunda değildir; ama her çocuğa saygı göstermek hem çocuk haklarının hem de birlikte yaşamın temelidir.

Kız çocuklar toplumsal düzen içinde daha "değersiz görülen, eksik sayılan" tarafta kalıyor. Kız çocuklar için onur kavramı daha çok beden ve cinsellik üzerinden "ahlak" ve "namus" kavramıyla eşleştiriliyor. Bu yüzden kız çocukların onurunu sadece bedenleri üzerinden değil kişilikleriyle ilişki içinde geliştirmek ve ortaya çıkarabilmelerini sağlamak öncelikli olmalıdır.

Saygı görmeden, onur içdeğeri yaşamadan yaş alan çocukların hayatlarındaki yetişkinler ve akranlarıyla güvenli ilişkiler kurmaları zorlaşır çünkü...

- Her tür şiddet çocuğun sadece bedenini, duygularını değil, onurunu da zedeler. Küçük görülme, yetersiz görülme, aşağılanma tüm çocukların bir biçimde deneyimlediği, bazılarının ise sürekli karşılaştığı bir şiddet eylemidir. Kız çocuklar ortak bir deneyim olarak, cinsiyet temelli şiddete daha doğrudan ve yoğun biçimde maruz kalır. Dolayısıyla hemen her yetişkin çocukluğunda bir düzeyde onurunun zedelendiği bir deneyime sahiptir. Bu deneyimlerin, kuşaktan kuşağa aktarılmaması şimdi yetişkin olanların sorumluluğundadır.
- Çocukların onuruyla ilişkili bir diğer kavram ise güvendir. Çocuklar —özellikle kız çocuklar— çevrelerindeki yetişkinlerden "Sana değil çevreye güvenmiyorum." cümlesini sıklıkla duyar. Çocukların çoğu bunun doğru olmadığını, cümleyi söyleyen yetişkinin aslında kendisine güvenmediğini düşünebilir. Bu, çocuklar için onur ve güven kırıcı olabilir; kendine güvenilmediğini bilmek hem kendine hem karşısındakine güven duymayı zorlaştırır.
- Yetişkinlerle saygı ve güvene dayalı bir ilişki yaşayamayan çocukların kendi akranlarıyla bunu kurmasını beklemek gerçekçi ve adil değildir.

Çocukların saygıyı ve güveni öğrenebilmesi, kendi yaşamlarında saygı görmeleri, karşılıklı güven duygusunu deneyimleyebilmeleriyle ilişkilidir. Çevresindeki yetişkinlerin saygı ve güven duyduğu onurlu bir çocukluk yaşıyor olmak çocuğu güçlendirir. Hem bireysel olarak kendi yaşamında yapabilirliklerini artırır hem de akranlarıyla saygı ve güvene dayalı ilişkiler kurmasını sağlar, aralarındaki dayanışmayı artırır. Akran dayanışması çocukları güçlendirir; zor bir durumda birbirlerinden yardım istemelerini, birbirlerine destek almalarını sağlar. Onurlu bir yaşam çocukların temel bir hakkı olduğu gibi bütünsel gelişimleri, sağlıklı büyümeleri ve yapabilirliklerinin desteklenmesi için vazgeçilmezdir.

Çocuk haklarının tam anlamıyla hayata geçmesi için öncelikli olarak çocukları yetişkinlere kıyasla "eksik" ve "yetersiz" gören toplumsal çocuk algısının değişmesi gerekiyor. Bu algının değişmesi için önemli bir nokta, yetişkinlerin kendi algılarının farkına varması, bu algının çevresindeki çocuklarla ilişkisini ve çocukların gelişimini nasıl etkilediğine dikkat vermesidir.

Bu çerçeve notuyla, çocukların kendi yaşamları ve bununla ilgili kararlara katılımı başta olmak üzere tüm yapabilirliklerini, bütünsel gelişimlerini desteklemeye yardımcı olmayı hedefliyor ve tüm yetişkinleri, çocuklara yönelik algılarını fark etmek, üzerine düşünmek ve dönüştürmek için işbirliğine davet ediyoruz.

Toplumdaki algının değişmesini hızlandıracak bir diğer önemli bir konu ise, çocukların kendilerini ifade edebilecekleri ve karar alma mekanizmalarına katılabilecekleri güvenli alanların varlığı ve çocukların bu alanlara erişebilmesidir. Yetişkinlerin çocuklarla iletişim kurduğunda çocuklara söz söyleme alanı açması bir başlangıç noktası olarak kabul edilebilir.

Suna'nın Kızları olarak, çocuklara söz alanı açmaya yetişkinlerin çocuk algısı çalışmaları kapsamında da yer vermek istedik. Çerçeve notunun bir sonraki bölümünü yetişkinlerin, özellikle bakımverenlerin, çocuk algısının çocuklara nasıl yansıdığına, çocuklar tarafından nasıl karşılandığına ayırdık. Yetişkinlerin çocuk algısı ve bu algıya dayalı davranışlar yalnızca çocuklarla olan ilişkileri değil, aynı zamanda çocukların bütünsel gelişimlerini de etkiliyor. Bu bağlamda bakımverenlerinin çocuk algısının kendilerini nasıl etkilediğini çocuklardan duymanın önemli olduğunu düşünüyoruz.

Çocuklar Yetişkinlerin Çocuk Algısıyla İlgili Ne Düşünüyor?

Haziran 2023'de Kahramanmaraş-Pazarlık ve Hatay-Antakya'daki konteyner kentlerde bulunan ve Suna'nın Kızları ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) işbirliği kapsamında oluşturulan Çocuk Yaşam Merkezlerini kullanan 13-15 yaş arası toplam 16 kız çocuk ile odak grup görüşmeleri yaptık.

Görüşmelerin amacı, çocukların yakın çevrelerindeki yetişkinlerin çocuk algısı ve bu algıya dayalı davranışlarının çocukların gelişimini ve bu yetişkinlerle ilişkilerini nasıl etkilediğine dair izlenime sahip olmaktır.

Çocuktan Beklenenler: Sınırlar, Sorumluluklar, Anlaşmazlıklar

Bakımverenlerin genel olarak çocuklara ve özelde kendi çocuklarına dair algısı, toplumsal öğrenmelerle de paralel olarak, çocuklardan beledikleri ve beklemedikleri davranışların ne olduğunda somutlanıyor.

Çocuklara ilk olarak kendi bakımverenlerinin genel olarak çocukları nasıl tanımladığına dair görüşlerini sorduk. Çocuklar bu soruyu cevaplarırken oldukça zorlandılar. 4 ayrı çocuktan gelen yanıtın hepsi toplumdaki "güçsüz" çocuk algısını bir yansıması idi:

"Akli yetmeyen"

"Ne yapacağını bilmeyenler"

"Yaramaz, duysuz, ilgisiz. Yardım etmeyen"

"Çocuklar yani genelde ellerine telefon geçti mi dünyayı umursamıyorlar der"

Çocukların bakımverenleriyle ilişkilerine dair ilk akıllarına gelen en belirgin olan durumu yansıttığı bu soru oldukça önemli.

Bu meselenin detayına inmek için çocuklarla, bakımverenleri tarafından yapılması ve yapılmaması beklenen davranışların neler olduğunu, sorumlulukların nasıl tanımlandığını konuştuk. Bu tartışma sırasında da öne çıkan bazı temalar oldu. Kız çocuk olmak ile doğrudan ilişkili olan ortaya çıkan temalar şunlardır: Temizlik ve ev içi bakım yükü, ev dışında geçirilen zaman, kılık kıyafet, telefon kullanımı.

Temizlik ve ev içi bakım yükü

Çocukların kendi ifadeleriyle, okul döneminde, ders çalışırken kendilerinden beklenen ev içi bakım yüküne dair talepler azalıyor. Ancak, "tatillerde hep var iş."

Kız çocuklarının ev içi bakım yüklerinin, bu sorumluluğu taşıyan yetişkinin (çoğunlukla anne) işini azaltma işlevinin yanı sıra, çocukların hem gelecekteki sorumluluklarını "iyi biçimde" yerine getirmeleri için bir gereklilik; hem de evde, göz önünde olmayı sağlayacak bir araç olarak kullanıldığı anlaşılıyor.

"Şimdiden öğrenmen lazım büyüyünce bunları yapmak için. Büyüyünce, evlenince yapmak zorundasın."

"Yedi yaşında başladım her şeye. Temizlik, yemek..."

"Babam aslında benim anneme yardım etmemi çok ister. Mesela dün şey oldu. Ben bisiklet sürüyordum. Annem de yemek yapıyordu. Babam bana birazcak kızdı (sesini inceltterek, küçülterek), biraz geç kaldığım için. O yüzden içeri girmek zorunda kaldım."

Görüşme: Ev işlerine günde ne kadar zaman ayırıyorsunuz?

Kız 1: "Annemi memnun edersem 1 saat edemezsem iki saat."

Kız 2: "Ben edersem iki saat edemezsem üç saat."

Kız 3: "Annem sadece tuvaleti yıka dedi. Arada bir de bulaşıkları arada sırada yapar."

Kız 4: "Ben de yarım saat. Ben bir evi süpürüyorum, etrafı topluyorum."

Kız 5: "Yaptıklarımı saysam..."

Kız 6: "Sabah öğlen bulaşığı yıkıyorum, akşam annem."

Kız çocuklarla özellikle anneleri arasındaki anlaşmazlıkların temelini de ev işleri oluşturuyor.

"Ben istiyorum da annem (temizlikten) soğutuyor. İşte şurayı yapamamışsın tekrar yap. Ondan soğutuyor."

"Ya aslında yardım ediyorum ama annem bir değişik ya. Ben ne desem... Mesela hiç evden çıkmayayım. Her zaman temizlik yapayım. Ya da hiç telefona bakmayım. Öyle istiyor. Ama ben de öyle olmak istemiyorum şahsen."

"Yani genel beklentileri benim dedeme bakmam. Ben buna mesela sinir oluyorum. Ba-ka-mı-yo-rum (vurguluyor)."

"Ev işi yapmadığımız için çok sıkıntı oluyor aramızda. Der ben sizi çok şımarttım, iş yapmıyorsunuz."

Ev dışında geçirilen zaman

Ev dışı alan, bakımverenin kontrolü dışında olan ve kız çocuklar için temel risk alanı olarak görülen her yer olarak tanımlanabilir. Ev dışının kontrol edilme çabası, kız çocuklar için pek çok yasak ve sınırlamalar ile yaşama geçiyor. Görüşmelerden bu durumun çocukların sosyal yaşamlarını ve özerkliklerinin gelişimini doğrudan etkilediği anlaşılıyor. Bakımverenler öğlen çocuklar için de

benzer endişeler taşıyabilse de, kız çocuklar üzerinde saat (oğlanlardan daha erken evde olma zorunluluğu), alan (oğlanlardan daha yakınlarda ya da daha bilinen yerlere gidebilme izni) ya da arkadaşlar dahil ilişki kurulacak kişilere dair baskısının daha fazla olduğunu da ifade etmek gerekiyor.

"Akşam hocam akşam bir yere abinle gitmelisin, tek başına gitmemelisin."

"Kapının öni gölge olduktan akşam ezanına kadar. Akşam ezanı okundu mu içerideyim. Ya artık şart gibi bir şey oldu."

"(Deprem öncesi) LGS döneminde mesela kütüphaneye gitmeyeceksem bile annemler 'hereye gidiyorsun?' dediklerinde kütüphaneye derdim. Çünkü daralıyordum. Hani... Parkı vardı kütüphanenin arasında, belki bilirsiniz. O parka gidip arkadaşlarımızla mesela toplanıp ders çalışıyorduk. Kütüphane değil de orada çalışıyorduk. Ama onu desem göndermezler."

"Benimkiler aslında öyle değil çok sosyalleşmemi istemezler. Herkesten uzak dur. Mesafeli ol. Ama iyi geçin."

"Cidden bir ara biz küçükken arkadaşlarımızla işte İstanbul'da beraber bir evde yaşamak istiyorduk. Annem de diyor, 'Hı hı, tamam'. (gülüşmeler) Daha kapının önüne çıkamıyoruz..."

Kılık kıyafet

Giyisi, sosyo-kültürel sembollerin başında geliyor ve kültürel tanımlamalar içinde epey çeşitleniyor. Bazı çocuklar için bu sınırların kabul gördüğü, benimsendiği bazı çocuklar için ise bir anlaşmazlık

Görüşme yaptığımız çocuklar arasında, giyinme konusu çocukların yaşamında en belirgin olarak yasaklar ve sınırlarla tanımlanmış giyinme davranışları olarak öne çıkıyor.

alanı yarattığını gözlemledik:

"İstedğimiz gibi giyinemiyoruz. Şey diyorlar, hani böyle giyinilmez. Ama hani dışandakilerin suçu. Biz istediğimiz gibi giyinebiliriz. Onlar bize niye bakıyor o zaman yani?"

"Biz açık giymeyi sevmeyiz. Açık da giydirmezler."

"Şort giymeme kızıyorlar."

"Annem ve nenem tesettürlü olmamı çok istiyorlar. Hatta belki yakın zamanda beni kapalı olarak görebilirsiniz. Ben çok istiyorum değilim. İstemiyor da değilim ama bilmiyorum çok kararsızım. Ama onun haricinde tayt giyim, crop giyim, etek giyim, onlara izin yok."

Görüşme: Peki bu örtünme meselesinde birlikte karar verebileceğinizi düşünüyör musun mesela? Hayır desen, zorlarlar mı?

Kız: "Zorluyorlar. Ben zaten istemediğimi söyledim. Anne dedim mesela üniversiteye ya da liseye geçtiğimde kapanabilirim diyorum. Mesela yeni hayat, yeni arkadaşlar beni öyle görsünler işte. Ama burada da mesela içimden geliyor kapanmak çok istiyorum. Ben de şey korkusu var, arkadaşlarım ne der. Çünkü çevremdeki arkadaşlarım kapandığında çok yargılandılar arkadaşlarım işte sen kapandın, imanlı bilmem ne filan."

Telefon Kullanımı

Kız çocukların telefon kullanımının, ev içindeki herkes tarafından müdahale edilen bir alan olarak öne çıkıyor. Telefonda geçen süreden çok, telefonda ne yaptıklarının bakımveren kontrolü dışında

Bu nedenle bazı kız çocukların henüz telefonları yok. Telefonu olanlar ise telefonlarını sürekli mücadele halinde kullanabiliyorlar.

olmasının tedirginlik yarattığı anlaşılıyor. Yani telefonun bakım verenler tarafından, kız çocuklar için evin içinde de olsalar ev dışındaki bir alan gibi algılandığını söylemek mümkün.

"Kızlar diyor evlenene kadar diyor, telefon kullanamaz diyor."

"On sekiz yaşına kadar kullanamazsın diyo annem."

"Babamla halam hiç karışmıyor telefonuma. Ama abim, Allah'ım!"

"Hah, yine aldın sen telefonu eline."

"Mesela telefonda bir şeye baktığımda bazen duymadığım daldığım ya da işte ilgimi çeken bir şeyler okuduğum ya da izlediğim zamanlarda duymuyorum kendisini hani. Ama elimde olan bir şey değil. Odaklandığım için oluyor. İşte şey diyor. Sen diyor sürekli telefonda vakit geçiriyorsun. İşte beni umursamıyorsun. Sana bir şey

diyorum, duymuyorsun falan filan. Oradan çıkıyor tüm özelliklerime falan konu değdiriyor. Beş saat falan kendi kendine konuşuyor, sonra kapatıyor."

Çocuklara, bakımverenlerin neden telefon kullanımlarına müdahale ettiklerini düşündüklerini de sorduk. Gelen yanıtlar yaşamlarına dair ipuçlarının yanı sıra gerçekçi değerlendirmelerini de gösterdi:

"Anneannem, anneme öyle şey yapmış. Annem de kendinin kaderini bana yaşatmak istedi."

"Mesela hani uygulamalar falan oluyor ya, oradan konuştuğumuz kişiler iyi mi? Tanımıyoruz, etmiyoruz işte. Onlardan dolayı izin vermiyor olabilirler. Korkuyorlar işte."

"Sevgili yapıcaz diye, nokta! Hem bizlere pek güvenmiyorlar. Erkekler yazar ya da siz erkeklere yazarsınız. Bence öyle."

"Bilmiyorum. Dedemgille fazla sohbet etmediğim için olabilir bu. Ne konuşayım ben dedemle? En çok evin şeyini konuşuyorlar, yapılacak mı yapılmayacak mı? Ben nasıl konuşayım sizle o konuyu! Telefonla oturuyorum orda."

Bu iki temanın kendilerinde hem kafa karışıklığı hem de haksızlık duygusu yarattığını ifade ettiler. Sağlıklı büyüme, bireysel gelişim ve yapabilirliklerin artması için kritik önemde olan karşılıklı güven duygusunun da bu ilişkilene haliyle doğrudan bağlantılı olduğu, çocukların anlatıları ile görünür oldu.

Bakımveren Davranışlarının Temelindeki Olgular: Ayrımcılık ve Güven Duygusu

Çocuklar bakımverenlerin kendileri ile ilişkilerini, beklentilerini ve sınırlamalarını aktarırken iki temel ayrımcılık temasına dayandırdılar: Yaşçılık ve cinsiyetçilik.

Küçük olduğum için...

Yaşçılıkla ilgili çocukları zorlayan temel meselenin şu olduğunu söylemek mümkün: Çocuğun yaşının ne için yeterli olup olmadığına bakımveren karar veriyor, bu kararı gerekçelendiriyor ve çocukların ne düşündüklerini dikkate almıyorlar.

"Küçük olduğum için her şeye karşıyorlar."

"Hocam mesela şey diyorlar. Sürekli telefon almaya küçüksün. Temizlik yapmıyım diyorum, büyüksün büyüksün."

"Sürekli ya küçüksün ya da büyüksün diyorlar. Yani iş yerine gelince büyüğüz, işlerine gelince küçüğüz biz."

"Sen küçüksün diyor. İşe gelince de artık büyüdün kalk bir şeyin ucundan tut!"

"Yani onlara göre yerine göre büyüğüz yerine göre küçüğüz. Kendi bildiklerine göre."

Kız çocuk olmak...

Yaş meselesinde çocukların ortak bir görüşü olduğunu, büyük/küçük tanımlamalarıyla yaşamlarının düzenlenmesine itiraz ettiklerini söylemek mümkün. Cinsiyete dayalı ayrımcılık konusunda ise çocuklar arasında da görüş ayrılıkları bulunuyor. **Görüşüğümüz bazı kız çocuklar bakımverenlerinin cinsiyete dayalı olarak farklılaşan davranışlarını benimserken bazıları buna itiraz ediyor.**

Çocukların gözünde yukarıda belirtilen beklentiler, sınırlar ve anlaşmazlıklarla ilgili olan temaların hepsinin cinsiyet ayrımcılığıyla doğrudan bağlantısı bulunuyor. Örneğin eve geç gelme konusunda azar işittiğini söyleyen kız çocuklar, "Oğlan olsanız kızlar mıydı?" sorusuna şu yanıtı verdi:

Kız 1: *"Bence kızmaz. Çünkü erkekler yani özgür oluyor. Abilerim olduğu için hocam biliyorum."*

Kız 2: *"Ben de kuzenimden biliyorum. Sokakta yatsa bile annesi bir şey demeyecek."*

Aynı şekilde, telefon sahibi olabilmek için "büyümeyi" bekleyen bir kız çocuk, benzer yaşta oğlan çocukların telefon sahibi olmasını şöyle gerekçelendiriyor: *"Erkekler olsa da pek bir şey olacağını falan sanmıyorlar herhalde. Kızlar da hani daha özel falan ya."*

Hem ev dışında geçen zamanın sınırlanması hem de telefon kullanımı, çocuklar tarafından aynı soruya bağlanıyor: Kızlar kendini koruyabilir mi koruyamaz mı?

Kız 1: "Erkekler pek tehlikeyle karşılaştıklarında kendilerini koruyabilir ama kızlar koruyamaz diye."

Görüşmecisi: Siz de böyle düşünüyor musunuz? Asıl onu merak ediyorum.

Kız 1: "Bir yandan düşünüyoruz. Bir yandan düşünmüyoruz."

Kız 2: "Yoo kendimi korurum ben."

Kız çocuk olmakla ilgili kendi algıları ise, yaşam koşullarına (mesela kardeşlerin yaşı, cinsiyeti ve sayısına) olduğu kadar eriştikleri kaynaklarla da bağlantılı olabilir. Kız çocukların bir kısmı cinsiyete dayalı ayrımcı davranışları bir baskı olarak algılıyor:

Kız 1: "Kız olmak daha iyi. Allah kız çocuklarını daha çok seviyormuş."

Evlenince onlar kocası atar, döver ya. Ha. Ondan kız çocukları daha değerli oluyor."

Görüşmecisi: Nerden öğrendin bunu?

Kız 1: "Şey, TikTok'ta bir tane hoca söylemişti. Hem kızların olduğu eve bereketler yağarmış, melekler inermiş."

Kız 3: "Bize melekler yağmıyor. Bende şanssızlık var."

Görüşme yaptığımız çocuklar kız çocuk olmanın hareket etme özgürlüğünü kısıtladığını da sıklıkla ifade ettiler:

"Kız çocuklarını fazla dışarıya çıkmasına izin vermiyorlar. Kendinizi savunamazsınız, bir şey yapamazsınız. Ama erkeklere gelince on ikiye kadar gezerler. Biz kızları kısıtlıyorlar açıkçası."

"Şöyle otursam, annem der ki böyle oturur, evde otursun der. Annem baskıcı bir insan değil benim. Ama abim oturunca yok! O zaman var ya tuvalete gidip ağlayasım geliyor."

Bana değil de çevreye...

Çocuklardaki güven ve özgüven duygusunun gelişmesi, özellikle yakın çevrelerindeki bireylerin ve başta bakımlarından sorumlu yetişkinlerin onlara karşı güven duyguları ile ilişkilidir. Yetişkinin çocuğu birey olarak görmesi, kendine ait bir yaşamı, bir alanı olduğunu idrak etmesi güven ilişkisi doğrudan destekleyen bir öge olarak öne çıkıyor.

Görüştüğümüz çocukların hemen hepsi bakımverenlerin -çoğunlukla babaların- çevreye dair güvensizliklerinin yaşamlarını doğrudan etkilediğini ifade etti.

"Yok aslında güveniyorlar ama bu devir güvenilir değil."

"Bize güveniyorlarmış ama dışarıya güvenmiyorlarmış."

"Yani sürekli bunu diyor. Ben sana değil çevreye güvenmiyorum. Hani giyimine karşıyorum. Çünkü çevrenin ne olduğunu biliyorum. Senin saat kaçta dışarı çıktığına karşıyorum. Çünkü çevreden ötürü insanlar dolaştığını biliyorum diye."

"Mesela ben çalışmak istiyorum. Hayır falan diyor. Kötü alışırın diyor. Hi. Ya etrafa diyor kötü insanlar var diyor. Seni kötü alışkanlığa sürükleyebilirler diyor."

Alıntılardan anlaşılacağı gibi "çevreye güvenmeme" gerekçesi, görüştüğümüz kız çocuklar nezdinde mecburen kabul edilir olsa da benimsenmiyor, içselleştirilmiyor. Bir çocuğun daha açık ifade ettiği gibi, bunu kendilerine bir güvensizlik olarak algılıyorlar:

"Güveniyor aslında ama bazı konularda başaramayacağımı, yapamayacağımı düşünüyor. İşte üstüme düşüyor."

Güven konusu bir taraftan da çevreden gelen bilgi ile de ilintili ve bakımveren ve çocuk arasındaki ilişkiyi de etkiliyor:

"Dışarıdan bir şey duysa bile hani bana güvendikleri için pek bir şey yapmazlar."

"Ama mesela babam dışarıdan bir şey duysa inanır. Çünkü babam bana güvenmiyor, Ben bunu biliyorum. Güvenmiyor bana mesela. Dışarıdan işte deseler ki bir erkekten geziyor diye. Babam inanır."

Görüşmelere katılan kız çocukların hemen hepsi, bakımverenlerin kendilerine bir nedenle güvenmediğini, buna bağlı olarak da yaşamlarını sınırlandırdığını ve baskıladığını ifade etti. Güven ilişkisinin karşılıklılığını göz önünde bulundurarak, çocukların onların bakımverenlere güvenip güvenmediği üzerine de konuştuk. Bakımverenin verdiği sözü tutmaması, çocuklar için ortak bir güven kırılması nedeni oluyor.

Çocukların ihtiyaç duyduklarında bakımverenleriyle rahatça konuşup konuşamadıkları da güven

ilişkinin bir göstergesidir. Kız çocuklar genel olarak anneleriyle konuşabildiklerini ifade ettiler. Bununla birlikte, aşağıdaki alıntıda olduğu gibi, bakımverenlerle paylaşmak istemedikleri durumlar da oluyor:

Kız 1: *"Ama bazı konularda söylemem tabii. Üzülmesini istemem. Ha. Evet. Yani gerekenleri söylerim ama böyle daha kötü konuları asla söylemem."*

Kız 2: *"Aslında ben de öyleyim."*

Görüşmeci: Mesela neye üzülürler?

Kız 2: *"Ya mesela diyelim ben annemin bir tabağını kırdığımda söylemiyor olabilirim."*

Kız 1: *"Lise arkadaşlarımla kavga ettiğim zaman ya da hocalar bana kötü bir şey dediği zaman anneme söylemem."*

Güven ilişkisini destekleyen bir konu da aile içindeki kararlara katılımdır. Görüştüğümüz çocuklara, **"Sizi ilgilendiren konuları size sorarlar mı ya da siz görüşünüzü rahatça söyler misiniz?" diye sordüğümüzda gelen yanıtlar çoğunlukla olumsuz, katılımı desteklemeyen bir yaklaşıma işaret etti:**

Kız 1: *"Bana diyorlar aslında yani bir şeye kalkışacağım bir yere gideceğimiz zaman mesela benim de fikrimi alıyorlar. Gidelim mi? Nasıl geçer filan diye. Yok desem de gidiyoruz da yine de ama ben genelde onun kararına saygı duyduğum için evet diyorum."*

Görüşmeci: Bunu daha önce de söyledin onların kararına saygı duyuyorum diye. Onlar da senin kararına saygı duyuyor gibi hissediyor musun?

Kız 1: *"Bazen" (kırgın bir ses tonuyla)*

Görüşmeci: Belki de aynı fikirde olmadığınızda olmuyor.

Kız 1: *"Olmuyor."*

Görüşmeci: Peki senin fikirlerine saygı duyarlar mı?

Kız 2: *"Duyarlar. Yani ama o kadar çok takmazlar bence."*

Görüşmeci: Ailedeki kararlara katılıyorum ben diyor musunuz mesela?

Kız 1: *"Hayır".*

Kız 2: *"Bazen"*

Kız 3: *"Konuya göre..."*

"Bazen" yanıtlarını veren çocuklar somut örnekler hatırlayamadılar. Bu durum, bu yanıtların gerçeklikten ziyade niyet ile verilmiş olduğunun bir göstergesi olarak okunabilir. Konuya göre

diyen çocukların somut örnekleri ise hep okul ile ilgili idi:

"Eğer beni ilgilendiren bir konu varsa ortada mesela hangi okula gideceğim konusunda (...) Mesela bu konuda benim fikrimi aldılar. Yani bunu babama sorma gereği bile duymadım. Çünkü babam demişti bana. Hani dedi, istediğin okula git dedi, puanın yettiği yüksek liseye git dedi. Bu dedi senin kararın. Çünkü dedi senin eğitimin olacak bu dedi. Ama hani konudan konuya değişiyor."

Bitirirken: Büyüme özgürleşme mi?

Kız çocukların bugünü, çeşitli sınırlılıklarla, sorumluluklarla, beklentilerle ve potansiyellerle dolu. Potansiyellerin nasıl yaşama geçeceği ise hem çocukların hem de bakımverenlerinin gelecek algısı ile yakından ilişkili.

Çocukların gelecek algısı yetişkinlerden oldukça farklılaşıyor. Hayalci olmasalar da yetişkinlerden farklı olarak geleceği güvence üzerinden değil, daha çok özgürleşme üzerinden tanımlıyorlar.

Yaptığımız görüşmelere katılan çocuklar için gelecek yani özgürlük, bazen henüz kullanma izni olmayan telefona sahip olmak, bazen tek başına tatile gitmek, bazen ehliyet alıp hareket özgürlüğüne kavuşmak, bazen de çalışıp "kendini" parasını kazanmak, "kimsenin eline bakmamak", "yük olmamak" ile ilişkilendirildi.

Liseye, üniversiteye devam etme tüm kız çocukların ortaklaştığı bir konu olmakla birlikte hepsi için aynı önemde olduğunu söylemek mümkün değil. Bazıları için okula devam fikrinin bir ezberden ibaret olduğu söylemek mümkün. Okumanın alternatifi çalışmak, bazen yurt dışına gitmek. Görüştüğümüz çocuklardan hiçbirinin gelecek ile "evlenip yuva kurmayı" ilişkilendirmemiş olması önemli. Çocukların paylaştıkları kadarıyla bakımverenleri için de okuyup eli ekmek tutmadan evlenmeleri bir olasılık değil.

Çocukların geleceğe dair planları gerçekçi ve uygulanabilir ancak görüştüğümüz çocuklar için özgürleşme bugünden geleceğe ertelenemeyecek bir ihtiyaç olarak öne çıkıyor. Yetişkinlere vermek istedikleri mesajlar, hayatlarındaki zorluklar ne olursa olsun bu zorluklarla değil kendilerine ait alanları yani özgürlüklerini geliştirmekle ilgiliydi. Bu mesajlar bakımverenlerin çocuklara dair sorumluluklarının birey olmalarını desteklemek olduğunu bir kez daha hatırlatıyor:

"Her şeyimize karışmasınlar ya. Her şeye karışıyorlar. Yani evet iyiliğimiz için ama bazen gerçekten daralıyoruz."

"Gülmemize bile karışıyorlar."

"Çocuklarınızı bu kadar evde tutmayın, biraz dışarı gönderin."

"Sadece fazla baskı yapmasınlar. Onun dışında bir şey istemeyiz."

"Beni tam olarak özgür bıraktığınızda aramızdaki ilişkinin daha güçlü olacağına inanıyorum."

"Yanıtlarımı yaparak öğrenmek istiyorum."

SUNA'NIN KIZLARI

www.sunaninkizlari.org

[f /Sunanın-Kızları](https://www.facebook.com/Sunanin-Kizlari)

[© /sunaninkizlari](https://www.instagram.com/sunaninkizlari)

[X /sunaninkizlari](https://www.x.com/sunaninkizlari)

[in /sunaninkizlari](https://www.linkedin.com/company/sunaninkizlari)

[▶ Suna'nın Kızları](https://www.youtube.com/Suna'nın_Kızları)